

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светлозар Кирилов

за дисертацията на Елена Гришева Димитрова „Гражданска активност в социалните онлайн мрежи“ за присъждане на ОНС доктор по научната специалност 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Медии и социална промяна)

1. Общ преглед

Дисертацията е посветена на значим и съществен проблем: влиянието на социалните онлайн мрежи върху гражданската активност в България. Текстът се състои от общо 409 стр., от които 281 стр., разпределени основно в три глави, са същинската част, а останалите са библиографията и приложенията. Дисертацията съдържа библиография с 357 източници. Трудът е с ясно заявени хипотези, цели и задачи. Текстът доста сполучливо е допълнен с редица графики и таблици, които улесняват възприятието и разбирането на идеите на автора. Авторефератът адекватно отразява съдържанието и основните идеи на дисертацията.

2. Оценка на теоретичната част

Теоретичната част е изложена в първа и втора глава на дисертацията. Първата глава е фокусирана върху теориите за гражданското общество, като Елена Гришева добросъвестно и достатъчно изчерпателно е разгледала основните чуждестранни и български автори, занимавали се с проблема – Хегел, Юрген Хабермас, Ралф Дарендорф, Зигмунт Бауман и др. Главният проблем при определяне на това, което е гражданско общество, доловен и от Елена Гришева, е, че някои от авторите отнасят семейството, интимния живот и икономиката към гражданското общество, а други – не. Авторката е изтъкнала, че се придържа към по-съвременното определение за гражданско общество, което не включва семейството и стопанската активност. Тя е предложила и свое работно определение на гражданското общество, съобразено с целите на проучването: „съвкупност от обикновени хора, граждански неформални групи, интернет активистки платформи, както и структури и организации, извън семейството, държавата и пазара, които публично изразяват общи интереси и са носители на права и задължения към държавата, при демократична форма на управление“ (с. 32). Разгледани са периодите на развитие на гражданското общество в световен план и е направен опит за периодизация на развитието му в България.

Втората глава е за ролята на медиите и социалните мрежи за гражданското общество. Тук Елена Гришева изяснява редица понятия, които са в контекста на разглеждането – обществено мнение, предразсъдък, пропаганда, публична сфера, спиралата на мълчанието, двустепенния поток на комуникацията, гражданската журналистика, журналистиката на гражданите, компютърно опосредствана комуникация, виртуални общности. Тук също е представен богат

спектър от ключови мислители с техните теории и виждания по разглежданите проблеми.

Елена Гришева предлага собствен модел на основните роли в комуникацията чрез социални мрежи: лидери (създават групите в социалните мрежи, предлагат реални действия и участват в тях); активни последователи (както с комуникацията, така и с реално поведение подкрепят каузата на социалната онлайн група, в която членуват); вербално активни (участват в комуникацията в социалната мрежа, но не и в реалните инициативи) и пасивни последователи (присъединяват се към група в социална мрежа, но не участват нито в комуникацията, нито с реално поведение) (с. 127–129).

3. Оценка на емпиричната част

Емпиричните изследвания на ролята на социалните мрежи, осъществени от Елена Гришева, са две: свързани с отношението към мигрантите в България и с доброволчеството след наводненията с Североизточна България през 2014 г. И в двата случая тя разглежда как проблемите са разгледани от традиционните медии и във Фейсбук.

Изследването на отношението към мигрантите е интересно с това, че оспорва някои безкритично приети самопредстави на българите като толерантни. Съпоставката между това как медиите отразяват мигрантите и как го правят социалните групи във Фейсбук показва, че мненията на хората в социалните мрежи са по-ксенофобски и етноцентристки, отколкото изразените в медийните публикации. Най-толерантни към мигрантите от анализиранияте медии са сайтът dnevnik.com и сайтът на БНР. Но в коментарите от потребители към публикациите на шестте анализирани медии за мигрантите преобладават отрицателните нагласи, 23 %, срещу 7 % с изразена съпричастност и желание да се помогне (с. 187). От участниците в групи във Фейсбук, свързани с мигрантите, повечето участници, 57 %, са отрицателно настроени към мигрантите срещу 43 % с положителни нагласи към идващите (с. 195).

Обратно, темата да се помогне на пострадалите от наводненията във Варна и Добрич поражда по-голямо съчувствие, защото се помага на българи, а не на мигранти чужденци. Елена Гришева основателно отбелязва: „Повечето медии са склонни да героизират гражданите доброволци, когато те помагат на пострадалите българи, а не на мигрантите/бежанци“ (с. 167). Интересен е опитът на авторката да приложи типологията на Владимир Проп на основните герои в приказките за анализа на персонажите в медиите и социалните мрежи. Любопитен е анализът на образите на „ловците на мигранти“ Динко Вълев и Петър Низамов–Перата. Значими са и наблюденията на Елена Гришева за изображенията, които медиите и Фейсбук групите подбират, за да подкрепят позициите от текстовете.

Силна страна на дисертацията е, че тя разглежда балансирано ефекта на социалните мрежи върху гражданската активност в България. Наред с несъмнено положителните последици (подпомагане на граждански инициативи, стимулиране на доброволчеството за достойни каузи, по-голям достъп до

информация), Елена Гришева отчита и негативни последици от социалните мрежи – популяризиране на крайни расистки, националистични и ксенофобски възгледи, разпространяване на дезинформация, език на омразата, предизвикване на агресия към уязвими групи, стимулиране на предразсъдъци. Интересни са и предложенията, които тя очертава за намаляване на негативните последици от комуникацията в социалните мрежи (усилия за образованост, информиране, повишаване на медийната грамотност и др.)

4. Мнение за работата по време на докторантурата

Тъй като съм научен ръководител на Елена Гришева, имам и редица непосредствени наблюдения за нейната работа по дисертацията. Елена Гришева е много добросъвестна при изпълнението на поставените интелектуални задачи и запознаване с източниците. Тя започна докторантурата си още през 2013 г. и прекъсва два пъти за по една година, едната година заради майчинство, но запази интереса си към избраната тема и продължи да работи по нея. В хода на своята работа по дисертацията тя задълбочено и внимателно се запозна с редица източници, осмисли и коментира идеите на значими учени по темата и обработи значителен обем от емпирични данни за изследванията си относно отношението към мигрантите и доброволчеството след наводненията. Приложенията на дисертацията показват скрупулъозния ѝ подход към подготовката на емпиричните изследвания – обосновка на индикаторите, тяхната разбивка и пр. Елена Гришева има три научни публикации по темата на дисертацията, с което отговаря на минималните изисквания в това отношение.

5. Заключение

Уверен съм, че дисертационния труд на Елена Гришева Димитрова притежава необходимите научни качества, за да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен доктор. Теоретичната част е задълбочена, включва обстоен обзор на идеите на редица значими учени и собствени коментари. Емпиричните изследвания са стойностни, собствени, почиват на достатъчен по обем емпиричен материал и обосновават авторските тези.

29 април 2020 г.

Светлозар Кирилов